

فصل پنجم

شوراها و مراجع سیاست گذار
در نظام آموزش و پرورش
ایران و ...

تهیه کننده : شهناز محمودزاده

به نام یکتا خالق
هستی بخش

شورای عالی آموزش و پرورش و قوانین آن

- هدف از تشکیل این شورا:

استفاده از اندیشه ها و تجارب صاحب نظران و دست اندرکاران
تعلیم و تربیت برای اتخاذ تصمیمهای مناسب در اداره سازمانهای
آموزش و پرورش

- نقش این شورا از بدو تشکیل تا کنون:

ساستگذاری، تعیین اهداف، ساختار آموزشی، رسیدگی به امور فنی
و وضع مقررات آموزشی و پرورشی

تاریخچه (سیر تاریخی) شورای عالی معارف

- قانون تشکیل شورای عالی معارف در **20/12/1300** هـ. ش
- جهت: توسعه دوائر علوم و اشاعه معارف و رفع نقایص تحصیلات علمی و فنی
- مشتمل بر: **15** ماده
- **10** عضو رسمی و **10** عضو افتخاری به تصویب رسید.

ترکیب اعضای رسمی شورای عالی معارف

- وزیر معارف
- مدیر کل وزارت معارف
- یک نفر مجتهد جامع الشرایط
- دو نفر از رؤسای مدارس عالییه و متوسطه
- دو نفر از معلمان درجه اول مدارس عالییه و متوسطه
- پنج نفر از دانشمندان کشور

وظایف عمده شورای عالی معارف :

- مشورت برای رفع مشکلات آموزش عمومی و تهیه امکانات تأسیس مدارس فنی، کشاورزی و غیره؛
- فراهم کردن زمینه های لازم برای توسعه مدارس و تدارک مقدمات تعلیمات اجباری؛
- رسیدگی به امور فنی مدارس مانند برنامه ریزی آموزشی، امتحانات، صلاحیتهای حرفه ای معلمان و مدیران و تهیه و تدوین آیین نامه های مربوط به آن؛
- نظارت عالی بر مؤسسات علمی

- براساس ماده 8 قانون مذکور شورای عالی داری دییرخانه بود که وظیفه ثبت و ضبط مذاکرات، تهیه صورتجلسات و تحریر گزارشهای مهم را بر عهده داشت.

شورای عالی فرهنگ

● در سال **1317** هـ.ش کلمه فرهنگ به جای معارف در فرهنگستان ایران به تصویب رسید.

● تعداد اعضا: **17** نفر

● حیطه عمل و نظارت: سیاستگذاری، تصویب هدفها، برنامه ها و

مقررات مربوط به ؛ امور فرهنگی کشور و آموزش و پرورش

دوره های پیش دانشگاهی و دانشگاهی

شورای عالی آموزش و پرورش

- پس از تفکیک وزارت فرهنگ و ظایف شورای عالی فرهنگ نیز بین سه شورا با عنوانهای شورای عالی آموزش و پرورش، شورای عالی فرهنگ و هنر و شورای عالی اوقاف تقسیم شد.
- در شهریور **1345** قانون جدید تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش از تصویب مجلس گذشت.
- اعضای این شورا **11** بودند.
- وظایف این شورا بیشتر به امور آ.پ پیش دانشگاهی مربوط می شد.

قانون جدید شورای عالی آموزش و پرورش

- پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، لزوم فعالیت این شورا احساس شد و لایحه ای در این زمینه از طرف وزارت آموزش و پرورش به شورای انقلاب پیشنهاد شد.

لزوم فعالیت این شورا احساس شد و لایحه‌ای در این زمینه از طرف وزارت آموزش و پرورش به شورای انقلاب پیشنهاد شد. این لایحه قانونی در بهمن ۱۳۵۸ در ۱۵ ماده و ۴ تبصره تصویب و برای اجرا به وزارت آموزش و پرورش ابلاغ شد. قانون شورای عالی آموزش و پرورش در تاریخ ۶۵/۹/۲۵ و ۱۳۸۱ در مجلس شورای اسلامی دوباره مطرح و در ترکیب اعضا و حدود اختیارات تغییراتی داده شد. مفاد این قانون عبارت است از:

مقدمه: در مقدمه آمده است که نظر به ضرورت انقلاب فرهنگی در راه استقرار نظام جمهوری اسلامی و نظر به رسالتی که آموزش و پرورش کشور در راه رشد و خودکفایی و بهسازی جامعه دارد و نظر به لزوم برقراری ضوابط تعلیماتی برای توسعه علوم و فنون و اصلاحات تربیتی بر مبنای اعتقادات دینی و تأمین استقلال و آزادی و بنا به ضرورت مشارکت عمومی فرهنگیان، مربیان و صاحب نظران در امر تعلیم و تربیت کشور شورای عالی آموزش و پرورش بر اساس این قانون تشکیل می‌گردد.

ماده ۱: شورای عالی آموزش و پرورش، مرجع سیاستگذاری در حوزه وظایف آموزش عمومی و متوسطه در چهارچوب سیاستهای کلی نظام و قوانین و مقررات موضوعه است و سازمان اداری آن با بودجه و تشکیلات مستقل زیر نظر شورای عالی آموزش و پرورش فعالیت می‌کند. وظیفه دبیرخانه شورا، پشتیبانی علمی، پژوهشی و خدماتی متناسب با وظایف و مسؤولیت شورا، نظارت بر حسن اجرای مصوبات و توسعه ارتباطات با مجریان و مردم است که در آیین نامه داخلی شورا تنظیم و توسط هیأت دولت به تصویب می‌رسد.

ماده ۲: ریاست شورای عالی آموزش و پرورش با رئیس جمهور است و در غیاب وی وزیر آموزش و پرورش ریاست جلسه را بر عهده خواهد داشت. نایب رئیس شورا از بین اعضا برای مدت دو سال تعیین می‌شود.

ماده ۳: سازمان اداری شورای عالی آموزش و پرورش دارای دبیرکلی خواهد

بود که هم‌ردیف معاون وزیر بوده، به پیشنهاد وزیر آموزش و پرورش و موافقت شورای عالی آموزش و پرورش منصوب می‌شود و سمت دبیری شورا را نیز خواهد داشت. سازمان و وظایف آن در آیین‌نامه داخلی شورا منظور خواهد شد.

ماده ۴: هیچ یک از مقررات آموزشی و پرورشی کشور که با وظایف شورای عالی آموزش و پرورش مربوط است قبل از تصویب در شورا رسمیت نخواهد یافت. ماده ۵: مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش در حدود اختیارات قانونی شورا برای مؤسسات ذی‌ربط لازم‌الاجراست. این مصوبات پس از تأیید رئیس شورا توسط دبیرکل به مؤسسات مربوط ابلاغ خواهد شد.

ماده ۶: وظایف و اختیارات شورا به شرح زیر است:

۱. تعیین خط‌مشی آموزشی وزارت آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران طبق قانون اساسی کشور با رعایت قوانین موضوعه کشور،

۲. بررسی و تصویب هدفها و نظام آموزشی وزارت آموزش و پرورش جهت ارائه به مجلس شورای اسلامی،

۳. بررسی و تصویب برنامه‌های درسی و تربیتی کلیه مؤسسات آموزشی کشور که در حوزه وزارت آموزش و پرورش قرار دارد،

۴. بررسی طرحها و لوایح قانونی مربوط به آموزش و پرورش قبل از طرح در مجلس شورای اسلامی،

۵. تأیید انطباق مطالب کتابهای درسی با برنامه‌های مصوب شورا،

۶. بررسی و تصویب اساسنامه هر نوع مؤسسه تعلیماتی جدید،

۷. بررسی و تصویب مقررات اجرایی و انتضباطی مدارس،

۸. تصویب آیین‌نامه‌ها و مقررات امتحانات مدارس،

۹. بررسی و تصویب ضوابط ارزشیابی نظام آموزشی وزارت آموزش و

پرورش،

۱۰. تصویب آیین‌نامه رسیدگی و ارزشیابی مدارک تحصیلی صادره از مدارس کشورهای خارجی تا پایان دوره متوسطه،

۱۱. بررسی و تصویب مقررات و اصول لازم برای گزینش تخصصی و تربیت و استخدام معلمان به تناسب احتیاجات در مراحل تحصیلی با رعایت ضوابط عمومی گزینش در کل کشور،

۱۲. بررسی و تصویب طرحهای توسعه در مراحل و رشته‌های مختلف تحصیلی بر اساس احتیاجات نیروی انسانی و با توجه به امکانات کشور،

۱۳. تهیه و بررسی و تصویب طرحهای لازم برای بسیج و مشارکت مردم در امر آموزش و پرورش،

۱۴. پیشنهاد اعطای نشان و مدال و تصویب آیین‌نامه مربوط،

۱۵. تصویب آیین‌نامه‌های مربوط به شوراهای منطقه‌ای آموزش و پرورش و شوراهای فرهنگی محلی و شوراهای مدارس.

ماده ۷: اعضای شورای عالی آموزش و پرورش باید دارای شرایط ذیل باشند:

۱. مسلمان و معتقد به ولایت فقیه بوده و التزام عملی به احکام اسلامی داشته باشند. (در مسائل خاص مربوط به اقلیتهای رسمی کشور از صاحب‌نظران آنان استفاده می‌شود).

۲. حداقل سی سال داشته باشند.

۳. دارای مدارج عالی در یکی از رشته‌های معارف اسلامی یا علمی یا ادبی یا فنی باشند و در این زمینه‌ها دارای تجربه و بصیرت، آشنایی با مسائل تعلیم و تربیت و بینش سیاسی و اجتماعی لازم باشند.

۴. دارای حسن شهرت و فضیلت اخلاقی باشند.

ماده ۸: اعضای شورای عالی آموزش و پرورش بر دو قسمتند:

الف) اعضای رسمی و پیوسته که برای مدت چهارسال تعیین و منصوب می‌شوند.

ب) اعضای وابسته که برای مدت دو سال از طرف شورا انتخاب می‌شوند، تجدید انتخاب آنها بلامانع است.

ماده ۹: تعداد اعضای رسمی یا پیوسته (۲۲) نفر به شرح زیر خواهد بود:

۱. رئیس جمهور.
۲. وزیر آموزش و پرورش.
۳. وزیر علوم، تحقیقات و فناوری و در غیاب وی معاون آموزشی به عنوان نماینده ثابت.
۴. وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و در غیاب وی یکی از معاونان به عنوان نماینده ثابت.
۵. وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در غیاب وی معاون آموزشی به عنوان نماینده ثابت.
۶. وزیر جهاد کشاورزی و در غیاب وی یکی از معاونان به عنوان نماینده ثابت.
۷. وزیر صنایع و معادن و در غیاب وی یکی از معاونان به عنوان نماینده ثابت.
۸. معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و در غیاب وی یکی از معاونان به عنوان نماینده ثابت.
۹. دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش.
۱۰. یک نفر مجتهد آشنا به مسائل تعلیم و تربیت به انتخاب شورای عالی حوزه علمیه قم.
۱۱. رئیس سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور.
۱۲. سه نفر مطلع و صاحب نظر در هر یک از رشته های علوم پایه، فنی و مهندسی و علوم انسانی به انتخاب شورای رؤسای فرهنگستانهای کشور (حداقل یک نفر از آنان از بین زنان انتخاب شود).
۱۳. سه نفر از اعضای هیأت علمی گروه های تخصصی دانشگاهها و پژوهشگاهها در رشته های مدیریت آموزشی، برنامه ریزی درسی و روانشناسی تربیتی به انتخاب مشترک وزرای آموزش و پرورش و علوم، تحقیقات و فناوری (حداقل یک نفر از میان زنان انتخاب شود).
۱۴. سه نفر صاحب نظر از نمایندگان معلمان یا مدیران مدارس از هر یک از

دوره‌های تحصیلی به انتخاب شورای معاونان وزارت آموزش و پرورش (حداقل یک نفر از میان زنان انتخاب شود).

۱۵. رئیس پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش.

۱۶. یکی از مدیران کل آموزش و پرورش استانها به انتخاب مدیران کل استانها.

تبصره ۱: دو نفر از اعضای کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی به انتخاب کمیسیون و تصویب مجلس به عنوان ناظر در جلسات شورای عالی آموزش و پرورش شرکت خواهند کرد.

تبصره ۲: افرادی که برحسب رشته شغلی و برحسب سمت، عضو شورا هستند در زمان عضویت باید در رشته شغلی و سمت مورد نظر اشتغال داشته باشند.

ماده ۱۰: اعضای وابسته در موارد لزوم برای شرکت در جلسات شورا دعوت می‌شوند و حق شرکت در مذاکرات را بدون مشارکت در رأی‌گیری خواهند داشت. تبصره: اعضای وابسته که در دوره عضویت خود در شورا نظرات و خدمات ارزنده‌ای را عرضه کرده باشند در تجدید انتخاب اعضای پیوسته حق تقدم خواهند داشت.

ماده ۱۱: اعضای شورای عالی آموزش و پرورش با حکم رئیس‌جمهور منصوب می‌شوند.

ماده ۱۲: رئیس شورا موظف است بعد از پایان مدت عضویت هر یک از اعضا ترتیب انتخاب جانشین او را بدهد به نحوی که حداکثر یک ماه قبل از پایان دوره عضویت هر فرد، جانشین او تعیین شده باشد.

ماده ۱۳: در صورت استعفا یا فوت هر یک از اعضای شورای عالی آموزش و پرورش انتخاب جانشین به ترتیب مقرر در این قانون به عمل خواهد آمد.

ماده ۱۴: شورای عالی آموزش و پرورش می‌تواند در حدود وظایف خود کمیسیونهایی تشکیل دهد و اعضای آنها را از بین استادان و متخصصان و دبیران و آموزگاران انتخاب نماید. حدود وظایف و نحوه و مدت کار و میزان

حق انزحمة اعضاي کمیسیونها بر طبق آیین نامه‌ای که به تصویب شورا خواهد رسید تعیین می‌گردد.

ماده ۱۵: هرگونه اصلاح یا تغییر در این لایحه قانونی با موافقت $\frac{2}{3}$ اعضا و تصویب نهایی مجلس شورای اسلامی امکان پذیر است.

شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای و قوانین آن

از جمله قوانینی که به منظور جلوگیری از تمرکز امور در مرکز و مشارکت مردم در امور اجرایی وضع شده، قوانین مربوط به شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای است. در این زمینه ابتدا قانون تشکیل شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای در ۸ ماده و ۴ تبصره در بهمن ۱۳۴۸ به تصویب رسیده است.

در ماده یک این قانون آمده است:

«وزارت آموزش و پرورش مکلف است در هر منطقه که مقدمات و امکانات واگذاری امور مالی و اداری آموزش و پرورش به مردم فراهم شود، شورای آموزش و پرورش آن منطقه را طبق مقررات این قانون تشکیل دهد؛ در این قانون، وظایف و اختیارات شوراهای تفصیل بحث شده است.

مطالعه اسناد مربوط به این قانون و عملکرد آن حاکی است که این شوراهای مدت تشکیل خود نتوانسته است جز تسهیلات مالی و اجرایی، تحولی در نظام اداری و نظام آموزشی هر منطقه پدید آورد و از مشارکت واقعی مردم سود جوید. بویژه آنکه وظایف شورا عمدتاً محدود به امور اجرایی و مالی بوده و تصمیم‌گیری در امور اساسی آموزش و پرورش در حیطه اختیارات تشکیلات مرکزی باقی مانده است. به موجب قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش مصوب ۱۳۶۶

شمسی مجدداً این وزارتخانه مکلف به تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استانها و مناطق شده است. بنابراین طبق پیشنهاد وزارت آموزش و پرورش، این قانون مشتمل بر ۲۲ ماده و ۲۱ تبصره در ۲۶ دی‌ماه ۱۳۷۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است.

نظر به اهمیت مفاد این قانون به ذکر پاره‌ای از مواد آن پرداخته، متن کامل قانون را برای مطالعه خوانندگان محترم در پایان کتاب نقل می‌کنیم.

قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استانها و شهرستانها و مناطق کشور مصوب دی‌ماه ۱۳۷۲

در ماده یک این قانون آمده است:

«به منظور تحقق مشارکت و نظارت مردم در امر آموزش و پرورش و بهره‌گیری از کلیه منابع و امکانات، جهت تأسیس، توسعه و تجهیز فضاهای آموزشی و پرورشی و تسهیل در فعالیتهای اجرایی آموزش و پرورش، شوراهای آموزش و پرورش در استانها و شهرستانها به شرح این قانون تشکیل می‌گردد».

در ماده سه این قانون تعداد اعضای شورای آموزشی و پرورشی استان بین ۱۳ تا ۱۵ نفر تعیین شده و ریاست شورا با استاندار و دبیری آن بر عهده مدیرکل آموزش و پرورش گذارده شده است.

در ماده چهار این قانون وظایف و اختیارات شورای استان به شرح زیر تعیین گردیده است:

۱. تصویب ضوابط مربوط به تعیین هزینه سرانه دانش‌آموزی در هر یک از مناطق تابعه از بودجه دولتی به نحوی که امکان توسعه کمی و کیفی فعالیتهای آموزش و پرورش در نقاط محروم و نیز برای مستضعفان فراهم شود و کمیودها و عقب‌ماندگیهای آموزشی و پرورش مناطق بتدریج برطرف گردد.

۲. تصویب تقویم آموزشی مناطق تابعه با توجه به اوضاع اقلیمی و جمعیتی هر منطقه.

۳. تصمیم‌گیری در مورد توزیع عوارض اخذ شده میان مناطق در شهر یا شهرهایی که بیش از یک منطقه آموزشی وجود دارد.

۴. ارزیابی عملکرد شوراهای شهرستان و مناطق بر اساس گزارشهای واصله و اقدامات لازم در هر مورد و استفاده از ابزارهای تشویق و تنبیه.

۵. سیاستگذاری و برنامه‌ریزی جهت ایجاد و توسعه و تجهیز قضا‌های آموزشی و پرورشی استان.
۶. ارائه گزارش عملکرد سالیانه شورا توسط دبیر شورا به دولت از طریق وزارت آموزش و پرورش.^۱

شورای آموزش و پرورش شهرستان

- در ماده پنج این قانون تعداد اعضای شورای شهرستان بین ۱۳ تا ۱۵ نفر تعیین شده که ریاست شورای آن با فرماندار و دبیری آن بر عهده رئیس اداره آموزش و پرورش شهرستان است. اهم وظایف و اختیارات شورای شهرستان عبارتند از:
۱. توزیع اعتبارات دولتی تخصیص یافته به صورت آموزشی و پرورشی به شهرستان بین مدارس، و انجام فعالیتهای مختلف بر اساس ضوابطی که وزارت آموزش و پرورش معین می‌کند.
  ۲. پیشنهاد وضع عوارض برای احداث، توسعه، نگهداری و تأمین و تجهیز و تهیه وسایل کمک آموزشی و پرورشی به مراجع ذی ربط جهت تصویب.
  ۳. برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری در مورد اجازه احداث و توسعه اماکن آموزش و پرورش شهرستان.
  ۴. نظارت مستمر بر فعالیتهای آموزش و پرورش منطقه و غیره.
  ۵. جلوگیری از افت تحصیلی دانش‌آموزان و تلاش در ارتقای کیفیت برنامه‌های آموزشی و پرورشی.
  ۶. ارتقای سطح دانش فرهنگیان و غیره.
  ۷. تشویق و ترغیب متمکنین و صاحبان صنایع و اصناف به احداث و اهدای مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی.
  ۸. کمک به ترویج و گسترش فعالیتهای پرورشی و آموزشی و استحکام

۱. برای آگاهی بیشتر از مفاد این قانون، متن کامل آن در پایان کتاب آمده است.

اعتقادات دینی و مکارم اخلاقی دانش آموزان.

۹. پیشنهاد برنامه سالانه توسعه فضاهای آموزشی و پرورشی و نیروی انسانی بر اساس خط‌مشیها و سیاستهای کلی وزارت آموزش و پرورش و ارائه آن به شورای استان.

علاوه بر شورای عالی آموزش و پرورش، شوراهای دیگری مانند شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش، شورای هماهنگی برنامه‌های تربیت معلم، شورای سازمان پژوهشی و برنامه‌ریزی آموزشی، شورای عالی انجمن اولیا و مربیان، شورای تحقیقات، شورای سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس، و شورای معاونان، وظایف سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و هماهنگی امور آموزش و پرورش را در دستگاه مرکزی وزارت آموزش و پرورش بر عهده دارند.

تا اسفند ۱۳۷۷ در اکثر استانها، شورای آموزش و پرورش استان بر اساس مفاد این قانون تشکیل شده است.

ملاحظات کلی

نظر به اهمیت و تأثیر فراوانی که اجرای قانون شورای عالی آموزش و پرورش و قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش استانها و شهرستانها و مناطق در پیشبرد امور آموزش و پرورش کشور و کاهش مشکلات آن دارد توجه به موارد زیر ضروری به نظر می‌رسد:

۱. خط‌مشی آموزش و پرورش در دوره‌های پیش‌دبستانی، دبستان، راهنمایی و متوسطه توسط شورای عالی آموزش و پرورش تعیین و ابلاغ گردد.
۲. از فعالیتهای شوراهای ارزشیابی به عمل آید و در جهت تحقق همه وظایف، برنامه‌ریزی جدی صورت گیرد.
۳. از افرادی که فرصت حضور فعالانه در شورا و مطالعه طرحهای پیشنهادی را دارند برای عضویت استفاده شود.
۴. اعضای شورا از طریق تماس مستمر با مدارس، خانواده‌ها، کارشناسان و

مجامع آموزشی با مسائل آموزشی و پرورشی آشنا گردیده و شورای عالی آموزش و پرورش و دیگر شوراهای را به مرکز تبادل اندیشه‌ها، نوآوری و تصویب طرحهای بدیع مبدل سازند.

۵. بافت سنتی و مدیریت متمرکز استانها مناسب با فلسفه و روح کلی قانون شوراهای آموزش و پرورش استانها و شهرستانها اصلاح شود.

۶. زمینه مشارکت عمومی مردم توسط مسؤولان آموزش و پرورش به‌خوبی فراهم گردد.

۷. از تشکیل شوراهای مختلف با وظایف مشابه جداً خودداری شود.

- براساس ماده 8 قانون مذکور شورای عالی دارای دبیرخانه بود که وظیفه ثبت و ضبط مذاکرات، تهیه صورتجلسات و تحریر گزارشهای مهم را بر عهده داشت.